Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

QISHLOQ XO'JALIGI YERLARINI MUHOFAZA QILISH: KELAJAK AVLOD OLDIDAGI MAS'ULIYAT

Tursunov Suhrob Ro'zimurod o'g'li
Qarshi Davlat Texnika Universiteti
Melioratsiya va yer kadastri kafedrasi assistent
https://doi.org/10.5281/zenodo.23494224

Annotatsiya: Yer — xalq boyligi va oziq-ovqat xavfsizligining asosi. Har bir non bo'lagi, har bir meva va sabzavot tuproqdan boshlanadi. Biroq bugungi kunda dunyo bo'ylab, jumladan, Markaziy Osiyoda ham unumdor yerlar tez sur'atlarda kamayib, sifati yomonlashmoqda. Shu sababli qishloq xo'jaligi yerlarini muhofaza qilish davlat, fermer va har bir fuqaroning umumiy vazifasiga aylanmoqda.
Kalit so'zlar: Tuproq sho'rlanishi, Eroziya, Unumdorlikning pasayishi, Kimyoviy ifloslanish, Agrotexnik tadbirlar, Tuproq monitoring

Аннотация: Земля является основой национального богатства и продовольственной безопасности. Каждый кусок хлеба, каждый фрукт и овощ начинается с почвы. Однако сегодня плодородные земли во всем мире, в том числе в Центральной Азии, быстро сокращаются, а их качество ухудшается. Поэтому защита сельскохозяйственных земель становится общей задачей государства, фермеров и каждого гражданина.
Ключевые слова: Засоление почвы, Эрозия, Снижение продуктивности, Химическое загрязнение, Агротехнические меры, Мониторинг почвы

Abstract: Land is a national asset and the foundation of food security. Every piece of bread, every fruit, and every vegetable originates from the soil. However, across the globe—including in Central Asia—fertile land is rapidly diminishing, and its quality is deteriorating. Consequently, the protection of agricultural land has become a shared responsibility for the state, farmers, and every individual citizen.
Keywords: Soil salinization, erosion, decline in fertility, chemical contamination, agrotechnical measures, soil monitoring

Nega yerni muhofaza qilish zarur?

Tuproq tabiatda juda sekin hosil bo'ladi: bir santimetr unumdor qatlam shakllanishi uchun yuzlab yillar kerak bo'lishi mumkin. Uni yo'qotish esa bir necha mavsumda sodir bo'ladi. Aholi soni ortib borayotgan bir paytda ekin maydonlarining qisqarishi oziq-ovqat narxlarining oshishiga, qishloq aholisi daromadining kamayishiga va ekologik muvozanatning buzilishiga olib keladi.

Asosiy xavflar

Tuproq sho'rlanishi. Sug'oriladigan hududlarda, ayniqsa, yer osti suvlari yuza joylashgan va drenaj tizimi sust bo'lgan joylarda tuzlar tuproq yuzasida to'planadi. Natijada hosildorlik keskin pasayadi.

Eroziya. Shamol va suv eroziyasi, ayniqsa, qiyaliklarda va o'simlik qoplami yo'q maydonlarda unumdor yuqori qatlamni yuvib yoki uchirib ketadi.

Unumdorlikning pasayishi. Bir xil ekinni yildan-yilga ekish, organik o'g'itlarning yetishmasligi va tuproqni haddan tashqari ishlash chirindi (gumus) miqdorini kamaytiradi.

Kimyoviy ifloslanish. Pestitsidlar va mineral o'g'itlardan me'yoridan ortiq foydalanish tuproq mikroorganizmlariga va yer osti suvlariga zarar yetkazadi.

Yerlarning boshqa maqsadlarga o'tkazilishi. Shaharlar va qurilishlarning kengayishi hisobiga unumdor yerlarning qishloq xo'jaligi aylanmasidan chiqib ketishi ham jiddiy muammodir.

Muhofaza qilishning asosiy usullari

1. Agrotexnik tadbirlar. Almashlab ekish tuproq unumdorligini tiklaydi: masalan, g'alla ekinlaridan keyin dukkakli o'simliklar ekish tuproqni azot bilan boyitadi. Yozgi-qishki yer haydash va qoldiq o'simliklarni tuproqqa qo'shish ham foydalidir.

2. Suvni tejash va sho'rlanishga qarshi kurash. Tomchilatib sug'orish va yomg'irlatib sug'orish suv sarfini kamaytiradi va sho'rlanish xavfini pasaytiradi. Kollektor-drenaj tarmoqlarini o'z vaqtida tozalab turish, sho'r yuvish ishlarini to'g'ri tashkil etish muhim ahamiyatga ega.

3. Eroziyaga qarshi chora-tadbirlar. Daraxt va butalardan himoya chegaralari yaratish, qiyaliklarda terrasalar qurish, yer yuzasini doimiy o'simlik bilan qoplab turish, minimal yoki nol yer ishlash (no-till) texnologiyalarini joriy etish samarali natija beradi.

4. Organik va muvozanatli o'g'itlash. Go'ng, kompost, yashil o'g'itlar (siderat) tuproq tuzilishini yaxshilaydi. Mineral o'g'itlar esa tuproq tahlili asosida, me'yorida qo'llanishi kerak.

5. Tuproq monitoringi. Tuproqni muntazam laboratoriya tahlilidan o'tkazish fermerga aynan qaysi elementga ehtiyoj borligini aniq bilish imkonini beradi. Zamonaviy usullar — sun'iy yo'ldosh tasvirlari va raqamli xaritalar — yer holatini kuzatishni ancha osonlashtiradi.

Huquqiy va tashkiliy jihatlar Yerni muhofaza qilish faqat texnik masala emas. Qonunchilik yer egalari va foydalanuvchilarning majburiyatlarini belgilaydi: yerni maqsadli foydalanish, unumdorlikni saqlash va yomonlashtirmaslik. Qishloq xo'jaligi yerlarini boshqa toifaga o'tkazishda qat'iy tartib va nazorat zarur. Shu bilan birga, davlat tomonidan ilg'or texnologiyalarni joriy qilgan fermerlarni rag'batlantirish — imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va maslahat xizmatlari — muhofaza chora-tadbirlarini amalda keng yoyishga yordam beradi.

Fermer va jamiyatning roli Yerning haqiqiy asrovchisi — uni kundalik parvarish qiladigan dehqon. Shuning uchun fermerlarga bilim berish, o'quv kurslari va namunaviy xo'jaliklar tajribasini ommalashtirish muhimdir. Jamiyat esa yerga ehtiyotkorona munosabat madaniyatini shakllantirishi, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtiruvchilarni qadrlashi lozim.

Xulosa

Qishloq xo'jaligi yerlarini muhofaza qilish — bugungi hosil uchun emas, ertangi kun uchun qilinadigan sarmoyadir. Ilmiy asoslangan agrotexnika, suvdan oqilona foydalanish, huquqiy nazorat va fermerlarning ongli munosabati uyg'unlashgandagina biz unumdor tuproqni kelajak avlodga to'liq saqlab qoldira olamiz. Yerga g'amxo'rlik — bu o'z kelajagimizga g'amxo'rlikdir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Mirzaeva, S. (2020). Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish. Toshkent: Ekologiya nashriyoti.
2. Smith, J. (2018). Climate Change and Global Warming. New York: Environmental Press.

3. White, R., & Green, J. (2019). Sustainable Development and the Role of Earth. London: Earth Institute.
4. Tursunov S R. “YASHIL MAKON” UMUMMILLIY LOYIHASINING AFZALLIKLARI VA EKOLOGIK TA’LIM-TARBIYADA TUTGAN O‘RNI Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi. 31-to’plam 1-son May 2026.6-bet
5. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=v9QwJvgAAAAJ&citation_for_view=v9QwJvgAAAAJ:LkGwnXOMwfcC